

prof. dr hab. inż. JERZY OWCZAREK

Instytut Maszyn Elektrycznych

Politechnika Warszawska

Warszawa

O MAGNESACH TRWAŁYCH PRODUKCJI ZSRR DO RÓŻNAYTYCH TYPÓW MASZYN

Artykuł omawia podstawowe rodzaje magnesów trwałych produkcji radzieckiej oraz zawiera wskazówki o przydatności różnych rodzajów magnesów do różnych rodzajów maszyn elektrycznych.

1. Wstęp

Znane zalety maszyn magnetoelektrycznych zarówno małych jak i większych mocy stanowią zachętę do rozwijania produkcji takich maszyn. O ich właściwościach w dużej mierze decydują zastosowane magnesy trwałe. Krajowa produkcja materiałów magnetycznie twardych jest ograniczona zarówno pod względem ilościowym, jak i asortymentowym. Ewentualna zmiana sytuacji w tej dziedzinie jest mało prawdopodobna w szybkim czasie. Należyty rozwój produkcji maszyn magnetoelektrycznych musi więc na razie z konieczności opierać się na imporcie materiałów magnetycznie twardych lub gotowych magnesów trwałych. W kraju są łatwiej dostępne katalogi firm zachodnich, i japońskich, wytwarzających materiały na magnesy trwałe, niż radzieckie. Ze względu na to, że korzystanie z tych ostatnich może okazać się wygodniejsze ekonomicznie, należałoby upowszechnić wśród potencjalnych użytkowników możliwie obszerną informację na temat magnesów trwałych produkowanych w ZSRR. Artykuł jest sygnałową informacją na ten temat, opracowaną na podstawie fragmentarycznych wiadomości spotykanych w literaturze.

2. Informacje o materiałach magnetycznie twardych

Produkowane w ZSRR materiały na magnesy trwałe można podzielić na następujące grupy: kobaltowe łane (ЮНДК), ceramiczne, ferrytowe, z zawartością ziem rzadkich (KC), z zawartością metali szlachetnych (w szczególności Pt), z deformowanych stopów (Fe-Co-V, Fe-Cr-Co). Składnikiem większości rodzajów materiałów jest kobalt, którego cena na międzynarodowym rynku bardzo szybko wzrasta (1970 — 2,2 \$ za funt, 1979 — 25 \$ za funt). Z tego względu wysiłki badawcze są skierowane na opracowywanie materiałów o możliwie małej zawartości kobaltu.

Koszty dla kilku materiałów zawierających kobalt w porównaniu do ferrytów barowych (ФБМ) i strontowych (ФСМ) ... (koszt ferrytu strontowego przyjęto za jednostkę odniesienia), zestawiono w tabl. 1.

Magnesy kobaltowe łane, opracowane jeszcze w 30 latach są stosowane dotychczas. Specjalne technologiczne wyposażenie pozwala masowo wytwarzać te magnesy z anizotropią krystaliczną — kolumnową i monokrystaliczną. Podnosi to energię magnetyczną prawie dwukrotnie w stosunku do stopów izotropowych. Również w USA i Japonii obserwowano szybki rozwój tych magnesów do lat 70, a potem poziom produkcji ustalił się w granicach 10 ... 12 tys. ton rocznie. Powodem był wspomniany ok. dziesięciokrotny wzrost cen kobaltu w ostatnich 10 latach.

W wyniku dążenia do obniżenia zawartości kobaltu w stopach magnetycznych zostały opracowane stopy typu Fe-Co-Cr. Pierwszy zawierający o 50% mniej kobaltu niż stop ЮНДК24 o charakterystykach nie gorszych od tego ostatniego; drugi — zawierający jedynie 8 ... 12% kobaltu zawartego we wspomnianym ЮНДК24 i mający tylko nieco gorsze niż on charakterystyki. Dla uzyskania możliwie najlepszych właściwości magnetycznych obydwa te stopy wymagają, podobnie jak dawniej opra-

cowane stopy Fe-Co-V (wikaloje), znacznego zgniotu na zimno podczas produkcji. Stąd ich nazwa "stopy deformowane". Stwarzało to określone trudności technologiczne, które jednak zostały już pokonane. Stopy Fe-Co-Cr mają znacznie korzystniejsze właściwości mechaniczne. Są one podatne na obróbkę skrawaniem, frezowanie, wiercenie, tłoczenie i kucie, podczas gdy stopy typu ЮНДК są bardzo twarde i kruche, wskutek czego wydatek po obróbce gotowych magnesów nie przekracza zazwyczaj 25 ... 30% liczby obrabianych odlewów. Koszt stopów Fe-Co-Cr jest również mniejszy niż stopu ЮНДК 24.

Tablica 1

	Materiał	H_c [kA/m]	Masa Co na 1 kA m [g]	Koszt względny	
				1 kg wstadu	1 kA m
1.	ФСК	240	—	1,0	1,0
2.	ФБМ	210	—	0,9	1,03
3.	ЮНДК15	48	3,125	3,30	16,5
4.	ЮН 4ДК24	48	5,0	4,44	22,2
5.	ЮНДК35ТБ	110	3,18	6,83	14,9
6.	ЮН14ДК2ББА	58	4,31	5,0	20,7
7.	ЮНДК35ТББА	110	3,18	6,97	15,3
8.	ЮНДК35ТББА	115	3,04	8,33	17,4
9.	Fe-Co-Cr	40	3,75	3,72	22,3
10.	KC 3/	560	7,9	105,00	39,4

Nowa rodzina magnesów są materiały kobaltowe z zawartością metali ziem rzadkich typu KC, o koercjach H_c , o rząd większych niż materiały kobaltowe lane anizotropowe, przy wartościach $B_r = 0,8 \dots 0,9$ T i energii $BH_{\max}$ 160 do 240 T·kA/m. Magnesy te są produkowane metodą metalurgii proszków z zastosowaniem prasowania zarówno proszowego jak i izostaticznego, z następnym spiekaniem i wyżarzaniem. Można je również otrzymywać przez prasowanie proszków stopowych z organicznymi lepiszczami fenolowymi, epoksydowymi lub innymi polimerami. Łatwo w tym przypadku otrzymywać skomplikowane kształty przy dokładnie zachowanych wymiarach i braku konieczności obróbki mechanicznej, jednak wszystkie parametry magnetyczne ulegają pewnemu pogorszeniu [2]. Wadą magnesów z zawartością metali ziem rzadkich jest duży koszt jednostki zawartej w nich energii magnetycznej. Prace badawcze w dziedzinie tych magnesów koncentrują się na zwiększaniu energii przez podnoszenie B_r , i zmniejszeniu kosztów zarówno materiałów wyjściowych, jak i przede wszystkim, technologii produkcji, w szczególności przez zastosowanie metody otrzymywania magnesów drogą bezpośredniej redukcji tlenków metali ziem rzadkich.

W wyrobach wykorzystujących magnesy trwałe znaczną rolę odgrywają magnesy ceramiczne produkowane technologią proszkową. Są one mechanicznie bardziej wytrzymałe od lanych. Nie biorąc pod uwagę nieco gorszych właściwości magnetycznych rozwój ich produkcji i zastosowań jest ekonomiczny. Szczególne miejsce zajmują magnesy ferrytowe, a wśród nich strontowe, których zastosowanie i produkcja szybko rosną (w ZSRR). Przez uzyskanie strukturalnej anizotropowości podczas produkcji tych magnesów osiąga się energię $BH_{\max}$ do 32 T·kA/m przy $H_c \geq 240$ kA/m. Magneszy ferrytowe (poz. 1 i 2 tablicy) mają najniższy koszt jednostkowy energii magnetycznej. Ich zalety ekonomiczne potwierdza fakt, że w USA w 1960 roku wyprodukowano takich magnesów na sumę 4 mln \$, w 1970r. 70 mln \$ a w 1985r. planuje się na 115 mln \$.

Zaostrzenie wymagań co do właściwości magnesów trwałych zostało spowodowane w ostatnich latach tym, że są one obecnie stosowane nie tylko do mikromaszyn, gdzie koszt odgrywał mniejszą rolę. Obecnie nie rzadkie są przypadki, że w urządzeniach średniej mocy, w których magnesy trwałe są korzystne ze względu na zalety jakościowe ich masa dochodzi do 30% masy całego urządzenia. Przykładowo przewiduje się, że w najbliższym dziesięcioleciu w USA 70% silników o mocy do 100 kW będzie o wzbudzeniu magnesami trwałymi.

3. Uwagi o stosowaniu omówionych materiałów magnetycznych

Przy ilościowym wzroście stosowania magnesów trwałych w przemyśle, poza potrzebą rozwiązywania zadań obniżenia kosztów ich produkcji, ważne jest również odpowiednie projektowanie urządzeń z tymi magnesami. Przede wszystkim dla optymalnego wykorzystania deficytowych i drogich składników materiałów magnetycznych należy przy projektowaniu unikać tych materiałów, w których zawartość kobaltu na jednostkę energii jest większa. Nie należy stosować izotropowych ferrytów, gdyż anizotropowe mają dwukrotnie większą energię. Przy małych szczelinach warto stosować magnesy kobaltowe lane ze stopów podanych w tabl. 1. poz. 5, 7 i 8, które kosztem dwukrotnego względem ЮНДК-5 (lub 18) zwiększenia zawartości kobaltu zapewniają pięciokrotnie większą energię. Jednak stosunkowo niewielka wartość H_c wynosząca 50 ... 100 kA/m dyskwalifikuje je w przypadku znacznych natężeń pól rozmagnesowujących. Dlatego zakres ich zastosowania ogranicza się do maszyn małej mocy, hamulców histerezyowych, sprzęgieł magnetycznych i innych układów o niewielkich szczelinach.

W układach o dużych reluktancjach obwodu i dużych polach rozmagnesowujących, a umiarkowanych wymaganiach co do minimalizacji masy i stabilności termicznej jest wskazane stosowanie anizotropowych ferrytów baru i strontu, tanich i o stosunkowo dużej energii jednostkowej. Na przykład: maszyny synchroniczne i prądu stałego, w tym napędowe do obrabiarek, szczególnie sterowanych numerycznie, poza tym zawieszania i separatory magnetyczne. Ostatnio, te magnesy wypierają magnesy kobaltowe lane w urządzeniach powszechnego użytku (wyposażenie samochodów, głośniki, zamki, zabawki itp.). W maszynach elektrycznych małej mocy powszechnego użytku produkowanych masowo, silnikach indukcyjnych i aparatach o dużych obciążeniach dynamicznych lub wymagających magnesów o skomplikowanych kształtach są stosowane obecnie z powodzeniem magnesy z Fe-Co-Cr.

Magnesy z zawartością kobaltu i ziem rzadkich wykazują zalety we wszystkich dziedzinach zastosowań od urządzeń mikrominiaturowych do urządzeń transportowych na zawieszaniu magnetycznym. O ich zastosowaniu powinien decydować każdorazowo skrupulatny rachunek ekonomiczny.

Stosowanie magnesów z zawartością metali szlachetnych powinno w najbliższym czasie zaniknąć, gdyż mogą być one całkowicie zastępowane przez magnesy zawierające metale ziem rzadkich.

Prace w dziedzinie orientowanej krystalizacji doprowadziły do stworzenia magnesów o dużych wartościach B_r (1,4 T), szczególnie efektywnych w układach o małych szczelinach i nieznacznych polach rozmagnesowujących (mikromaszyny, silniki skokowe). Magnesy z ЮНДК35T5 (wraz z odmianą БК3Т) są stosowane do turbowzbudnic i generatorów o mocach w zakresie 30 ... 1000 kW.

Monokrystaliczne magnesy pozwoliły dwukrotnie zwiększyć moc z jednostki objętości mikromaszyn o magnesach polikrystalicznych. Cylindryczne wirniki z czterobiegunową strukturą zapewniają ten sam wynik przy jednoczesnym znacznym uproszczeniu technologii produkcji.

Anizotropowe magnesy ferrytowe barowe i strontowe dzięki dużej reluktancji nieteksturowanej części pozwalają znacznie uprościć konstrukcje zarówno samych magnesów jak i układów magnetycznych. Na przykład stojan wielobiegunowej maszyny można otrzymać przez naklejenie magnesów wzdłuż wewnętrznego obwodu stojana i namagnesowania ich później wielobiegunowo. Takie magnesy wytrzymujące oddziaływanie znacznych pól rozmagnesowujących bez zauważalnego obniżenia wartości B_r .

mogą być ustawiane przeciwsobnie, czyli zapewnić pracę "na odpychanie", czyli zawieszenie magnetyczne.

Wielkowymiarowe anizotropowe magnesy ferrytowe barowe zastosowane w obwodzie wzbudzenia silników wykonawczych prądu stałego, o zwiększonym momencie obrotowym dla obrabierek sterowanych numerycznie, mają w porównaniu z analogicznymi silnikami o wzbudzeniu elektromagnetycznym szereg zalet, jak: mniejsze wymiary i masy, wyższą sprawność, mniejsze koszty, większą odporność na przeciążenia (do dziesięciokrotnych), lepsze właściwości dynamiczne. Można oczekiwać masowego stosowania takich magnesów w urządzeniach gospodarstwa domowego, jak odkurzacze, wideo, magnetofony, magnetofony kasetowe, kamery filmowe itp.

Unikalne właściwości magnesów z zawartością metali ziem rzadkich rokują wielkie, nie zbadane dotychczas możliwości zbudowania urządzeń elektrycznych o zasadniczo nowych właściwościach. Wskazują na to wyniki uzyskane z pierwszych, dalece nie optymalnych, egzemplarzy maszyn z tymi magnesami. Na przykład trzy bloki magnesów o ogólnej masie 2 kg umieszczone w wirniku reluktancyjnej maszyny synchronicznej spowodowały zwiększenie jej mocy z 30 do 50 kW, przy jednoczesnym znacznym wzroście sprawności i polepszeniu innych charakterystyk maszyny. Silnik elektryczny z wirnikiem cylindrycznym o czterobiegunowej strukturze z SmCo_5 osiągnął moc właściwą na jednostkę objętości (z uwzględnieniem sterującego komutatora) 2600 W/dm³.

Można bez przesady stwierdzić, że maszyny elektryczne o wzbudzeniu magnesami z zawartością metali ziem rzadkich będą trzy lub pięciokrotnie lepsze od analogicznych maszyn ze wzbudzeniem elektromagnetycznym jeżeli chodzi o moce uzyskiwane z jednostki objętości nie wspominając już o innych decydujących zaletach, jak pewność ruchu, prostota obsługi, lepsza sprawność itd. Szczególnie atrakcyjnych wyników można oczekiwać przy zastosowaniu magnesów z zawartością metali ziem rzadkich, w układach z dużymi szczelinami, układach otwartych i układach przeciwsobnych pracujących na odpychanie (łożyska magnetyczne, transport na zawieszaniu magnetycznym i inne).

W ZSRR według danych z 1981 r, w ostatnich latach uruchomiono szereg wysokowydajnych elektrotermicznych agregatów do odlewania i obróbki termicznej trwałych magnesów, o szczególnie wysokich parametrach eksploatacyjnych. Pozwalają one otrzymać odlewy o orientowanej krystalicznej (w tym i monokrystalicznej) strukturze. Na przykład agregat "Krystalizator 101" pozwala otrzymywać odlewy o orientowanej krystalizacji, o długości do 500 mm i średnicy 100 mm. "Krystalizator 202" — odlewy orientowanej krzywoliniowo krystalizacji, "Krystalizator 301", "-303" i "-306" są przeznaczone do obróbki termicznej magnesów w polu magnetycznym, zgodnie z założonym programem, przy czym proces przebiega w próżni lub w atmosferze obojętnej. Stosowanie tych agregatów umożliwia otrzymywanie wysokogatunkowych materiałów magnetycznych i wyrobów o minimalnych nadłatkach technologicznych od półtora do dwóch razy obniżających pracochłonność wykonywania gotowych magnesów.

Przemysłowa eksploatacja opracowanych agregatów pokazała, że ich zastosowanie zapewnia znaczne zwiększenie wydajności produkcji i polepszenie jakości produkowanych magnesów.

4. Materiały magnetyczne twarde produkowane w ZSRR

4.1. Oznaczenia

W artykule stosuje się radzieckie oznaczenia materiałów magnetycznych (tabl.2.)

Litery na końcu oznaczenia:

A - polepszone właściwości magnetyczne

H - obróbka termiczna w polu magnetycznym

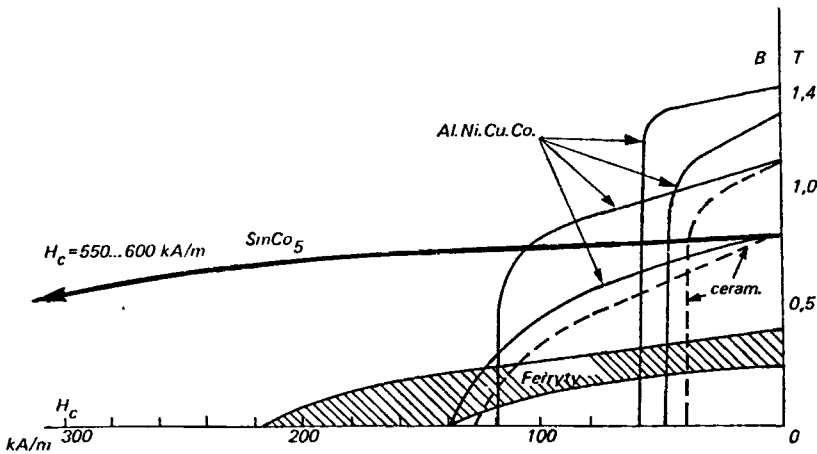
Liczbę:
w środku oznaczenia — % poprzedzającego elementu
na początku oznaczenia — % następującego elementu

Tabela 2

Pierwiastek	Oznaczenie	Pierwiastek	Oznaczenie
Niob Nb	Б	Nikiel Ni	Н
Wolfram W	В	Bor B	Р
Mangan Mn	Г	Krzem Si	С
Miedź Cu	Д	Tytan Ti	Т
Kobalt Co	К	Wanad V	Ф
Beryl Be	П	Chrom Cr	Х
Molibden Mo	М	Glin Al	Ю

Uwaga:
Spotykane są odstępstwa od powyższej zasady oznaczania. Są one podane przy omawianiu poszczególnych grup materiałów.

4.2. Orientacyjne zakresy przebiegów krzywych odmagnewowania poszczególnych grup materiałów magnetycznych twardych produkowanych w ZSRR

Rys. 1. Orientacyjne charakterystyki odmagnewowania.

- ЮНДК(ТБ) → Al, Ni, Cu, Co (Ti, Nb)
- - - ММК → ceramiczne
- ▨ БА, ФК, СА → ferryty-barowy, kobaltowy, strontowy
- ← КС → SmCo5 — z zawartością metali grupy ziem rzadkich
- КФ, ГН, НЮ → stopy deformowane Fe, Co, V; Fe, Ni, Mn; Al, Ni, Fe o prostokątnych charakterystykach odmagnewowania w zakresie $H_c = 17...32$ kA; $B_r = 0,8...1,4$ T nie są pokazane na rysunku zestawieniowym

4.3. Stopy lane ЮНДК(ТБ)→Al, Ni, Cu, Co (Ti, Nb)

Oznaczenia

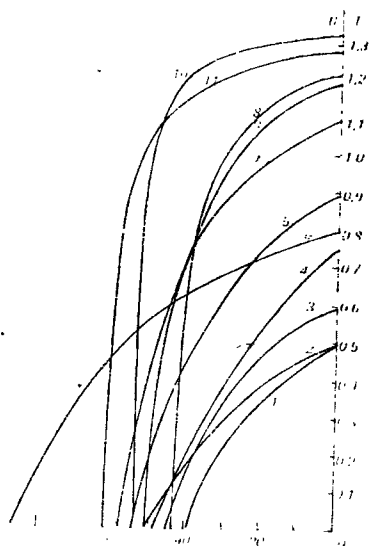
Litery początkowe: Ю→Al; Н→Ni; Д→Cu; К→Co; Т→Ti (tytan); Б→Nb(niobi).

Cyfry w środku oznaczenia-zawartość % poprzedzającego pierwiastka.

Litery na końcu: А – ulepszone właściwości magnetyczne; И – obróbka izotermiczna w polu magnetycznym.

Lp.	Oznaczenie (marka stopu)	(BH) _{max}	H _c	B _r	H _d	B _d	Wykres
		T·kA/m	kA/m	T	kA/m	T	
1	ЮНД 4	7,2	40	0,50	24	0,30	+
2	ЮНД 12	8,8	52	0,50	30	0,29	+
3	ЮНД 8	10,4	44	0,60	28	0,37	+
4	ЮНДК 15	12,0	48	0,75	28	0,43	+
5	ЮНДК 18	19,4	55	0,9	34	0,57	+
6	ЮНДК 35Т5	28,0	87	0,8	56	0,50	+
7	ЮНДК 24Т2	29,6	58	1,10	38	0,77	+
8	ЮНДК 24	32,0	44	1,23	34	0,95	+
9	ЮНДК 24Б	32,0	51	1,20	37	0,85	+
10	ЮНДК 25А	52,8	54	1,33	46	1,14	+
11	ЮНДК 25БА	52,8	62	1,28	50	1,05	+

H_d, B_d – współrzędne punktu określające maksimum iloczynu energetycznego (H_d · B_d)_{max}
 Parametry podane w tablicy 3 są gwarantowane przez ГОСТ 9575-60.

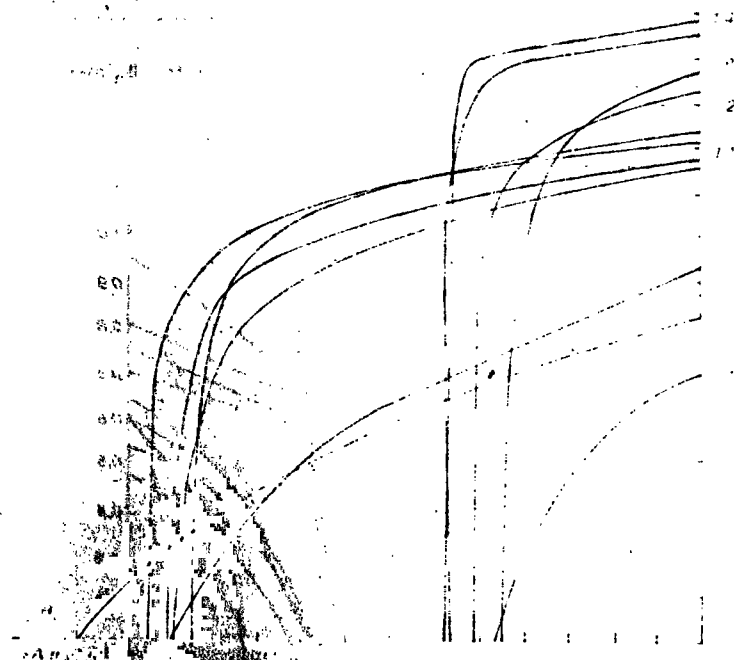

Rys. 2. Charakterystyki od magnesowania wg tabl. 3. Liczby na wykresach odnoszą się do lp. materiału wymienionego w tablicy.

Tablica 4

Lp.	Oznaczenie (marka stopu)	$(BH)_{\max}$	H_c	B_r	H_d	B_d	Wy- kres
		T · kA/m	kA	T	kA	T	
1	ЮНДЗС	9,7 - 11,6	44 - 48	0,58 - 0,63	—	—	+
2	ЮНДК 18С	32 - 40	43,7 - 46,0	1,23 - 1,32	—	—	+
3	ЮНДК 35Т5И	36 - 40	112 - 124	0,80 - 0,85	—	—	—
4	ЮНДК 38Т7И	32 - 40	137 - 147	0,68 - 0,76	—	—	+
5	ЮНДК 35Т5А	56 - 64	107 - 119	1,0 - 1,1	—	—	—
6	ЮНДК 35Т5БА	64 - 84	111 - 127	1,0 - 1,1	—	—	+
7	ЮНДК 24Б	44	52	1,23	41,6	1,06	+
8	ЮНДК 35Т5	37,6	120	0,83	73,6	0,51	+
9	ЮНДК 25БА(1)	64	56	1,35	52,8	1,20	+
10	ЮНДК 25БА(2)	68	58,4	1,38	53,6	1,27	+
11	ЮНДК 35Т5БА(1)	72	120	1,06	92,0	0,79	—
12	ЮНДК 35Т5БА(2)	80	120	1,08	104	0,80	+
13	ЮНДК 35Т5БА(3)	88	115	1,14	97,6	0,90	+
14	ЮНДК 35Т5БА(4)	96	125	1,12	108,8	0,88	+
15	ЮНДК 40Т7	40	144 - 155	0,7 - 0,8	kostki, cylindry, optymalna masa 0,05 - 0,08 kg		
16	ЮНДК 40Т8	36 - 40	155 - 160	0,7 - 0,75			

Parametry wg WT i wyników pomiarów.

Rys. 3. Charakterystyki od magnesowania wg tabl. 4. Liczby na wykresach odnoszą się do lp. materiału wymienionego w tabelicy.

4.4. Stopy metaliczno-ceramiczne

Oznaczenia

Litery MMK : magnes metalo-ceramiczny

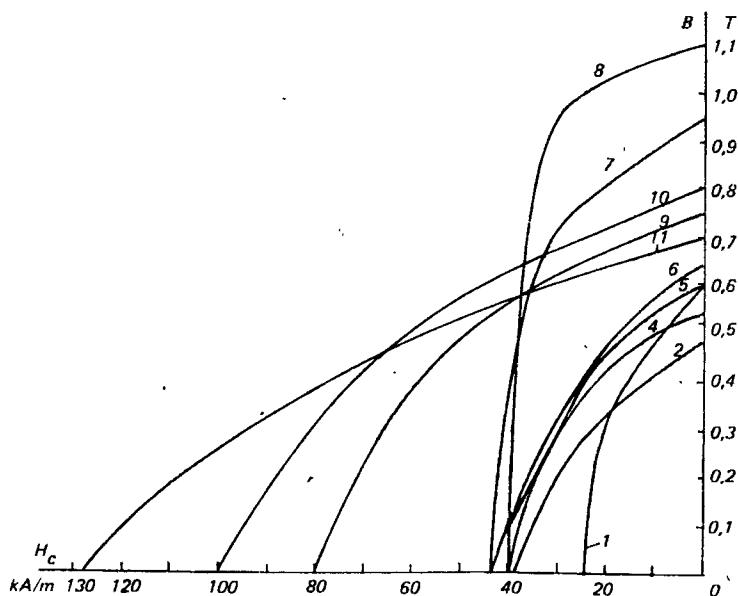
Cyfra : liczba porządkowa stopu

Tablica

Lp.	Oznaczenie (marka stopu)	(BH) _{max}	H _c	B _r	H _d	B _d	W kr
		T·kA/m	kA/m	T	kA/m	T	
1	MMK 1	6,0	24	0,60	17	0,35	+
2	MMK 2	7,0	39	0,48	23	0,30	+
3	MMK 3	8,0	44	0,52	27	0,30	—
4	MMK 4	9,0	40	0,55	30	0,30	+
5	MMK 5	9,4	44	0,60	27	0,35	+
6	MMK 6	10	44	0,65	28	0,40	+
7	MMK 7	21	44	0,95	35	0,60	+
8	MMK 8	28	40	1,10	35	0,80	+
9	MMK 9	24	80	0,75	54	0,45	+
10	MMK 10	30	100	0,80	57	0,53	+
11	MMK 11	32	128	0,70	80	0,40	+

H_d, B_d — współrzędne punktu określające maksimum iloczynu energetycznego (H_d · B_d)_{max}

Parametry podane w tablicy są gwarantowane przez ГОСТ — 13596—68

Rys. 4. Charakterystyki odmagnesowania wg tabl. 5. Liczby na wykresach odnoszą się do lp. materiału wymienionego w tablicy

1.5. Ferryty magnetyczne twarde

Oznaczenia

Cyfra na początku : zaokrąglone wartości $(BH)_{max}$ w $MOe \cdot Gs$

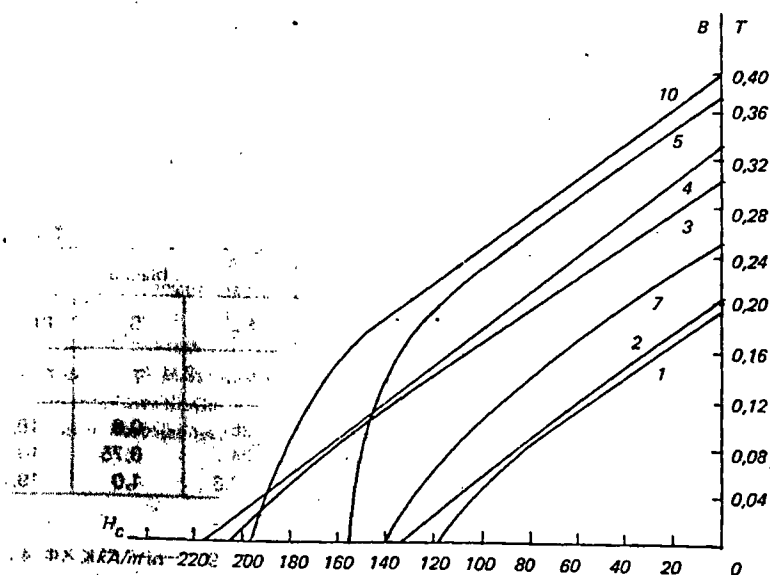
Pierwsza litera : B ferryt barowy; C — ferryt strontowy

Druga litera : A — anizotropowy; H izotropowy

Wyjątek : ΦK ferryty kobaltowe

Tablica 6

Lp.	Oznaczenie (marka stopu)	$(BH)_{max}$	H_c	B_r	Wykres
		T-kA/m	kA/m	T	
1	0,7 BH	5,58 — 6,36	111 — 127	0,18 — 0,21	+
2	1 BH	6,36 — 8,76	127 — 143	0,19 — 0,22	+
3	2 BA 1	14,3 — 19,9	195 — 239	0,28 — 0,33	+
4	2 BA	15,9 — 13,1	183 — 230	0,30 — 0,35	+
5	3 BA	23,9 — 27,9	127 — 183	0,35 — 0,40	+
6	3 BA 1	23,1 — 25,5	≥ 264	$\geq 0,375$	—
7	1,5 ΦK	11,1 — 13,5	127 — 151	0,24 — 0,27	+
8	2 ΦK	14,3 — 17,5	127 — 160	0,28 — 0,32	—
9	3 CA	20,7 — 26,2	240 — 270	0,34 — 0,38	—
10	3,5 CA	27,8 — 31,8	160 — 230	0,38 — 0,41	+

Rys. 5. Charakterystyki od magnesowania wg tabl. 6. Liczby na wykresach odnoszą się do lp. materiału wymienionego w tablicy.

4.6. Stopy deformowane Fe, Co, V; Al, Ni, Fe; Fe, Ni, Mn

Oznaczenia

Litery : K — kobalt, Ю — aluminium, М — molibden, Н — nikiel, Т — tytan, Ф — wanad, А — utleniony.

Cyfry: na początku % następującego pierwiastka; w środku lub na końcu % poprzedzającego pierwiastka; pozostałe % — Fe — żelazo nieoznaczone.

Tablica 7

Oznaczenie (marka stopu)	druć		taśma z.w.	
	H _c	B _r	H _c	B _r
	kA/m	T	kA/m	T
52 КФ 5	4,0	1,4	4,0	1,4
52 КФ 7	6,4	1,25	6,4	1,25
52 КФ 9	9,6	1,15	9,6	1,15
52 КФ 11	24	1,0	17,6	1,0
52 КФ 13	28	0,85	24,0	0,75
52 КФА	40	0,6	28,0	0,6
Г12 НЗ	—	—	15,2	0,75
52 КФТМ	32	0,9	blachy g.w.	
20 НЮ	—	—	—	—
22 НЮ	—	—	12 — 14,4	0,8 — 0,7
25 НЮ	—	—	17,6 — 20,8	0,8 — 0,7
	—	—	32,0 — 40,0	0,6 — 0,5

W tablicy: z.w. — zimno-walcowana
g.w. — gorąco walcowana

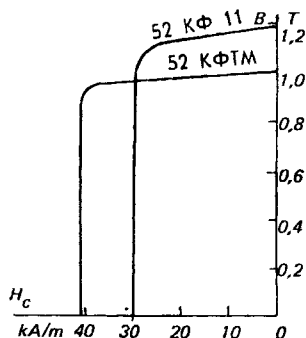
Ponadto w ЦНИИЧМ są produkowane wg WT:

Tablica 8

Oznaczenie (marka stopu)	druć			blacha		
	H _c	B _r	(BH) _{max}	H _c	B _r	(BH) _{max}
	kA/m	T	T kA/m	kA/m	T	T kA/m
52 КФА (52 КФ 13)	40	0,6	24	26	0,6	18,4
52 КФБ	26	0,85	24	24	0,75	19,2
52 КФВ (52 КФ 11)	24	1,0	24	17,6	1,0	19,2

Dla wirników silników hiserezowych są produkowane poza 52 КФ 5, 7 i 9 również 35КХФ 4, 6 i 8 (Х — chrom).

Charakterystyki stopów deformowanych zależą w bardzo dużym stopniu od reżimu obróbki termicznej oraz plastycznej (zgnioty na zimno do 90°).

Rys. 6. Przykładowe charakterystyki 52 KΦ 11 B₁T i 52 KΦ TM przy obróbkach zapewniających maksymalne H_c i $(BH)_{max}$

Otrzymanie materiału o charakterystykach wg rys.6 jest bardzo trudne i nie zawsze się udaje. Podobno istnieje stop FeCoV o 49% Co i 4%V, który po hartowaniu od temperatury 800°C, zgnio- cie przez walcowanie na zimno 95% i odpuszczaniu przy 600°C w ciągu 4 godzin wykazuje $B_r = 1,7T$, $H_c = 3,2 \text{ kA/m}$, zaś BH_{max} występuje przy $B_d = 1,5T$ i $H_c = 2,9 \text{ kA/m}$.

Literatura

- [1] N.A.Kelin: Efektwnost primienienija postojannyh magnitow w izdieljach elektrotechniki. Elektrotechnika, nr 11, 1981.
- [2] W.I.Jermolin i inni: Metalopłasticeskije postojannyje magnity na osnowie spławow $SmCo_5$ i $Sm(Co_{0,84}Cu_{0,16})_6$. Elektrotechnika, nr 2, 1981.
- [3] E.I.Aniszczenko i inni: Issledowanije magnitnyh polej w wozdusznyh zazorach elektriceskich maszin s postojannyimi magnitami iz spława $SmCo_5$. Elektrotechnika, nr 9, 1977.
- [4] N.W.Porchaczewa, N.W.Szargin: Indukcionnoje oborudowanije dla proizwodstwa mnogopolus- nych rotorow mikrodwigatelej na osnowie postojannyh magnitow. Elektrotechnika, nr 7, 1981.
- [5] A.I.Ledowskij, A.M.Sugrobow: Magnitnoje pole w elektriceskich maszinach s postojannyimi ma- gnitami iz spława $SmCo_5$. Elektricesstwo, nr 7, 1982.
- [6] Ju.M.Piatin: Postojannyje magnity, sprawocznik, Energia, 1971.